

Kültür Bakanlığı, Berlin Müzesi'ne başvurarak Boğazköy'den 1917'de götürülen Hitit sfenksini geri istedi

Almanya sfenksi geri vermiyor

Türkiye, Berlin Önsya Müzesi'nde bulunan ve eşi Boğazköy'de olan Hitit sfenksini Almanya'dan geri istiyor. Berlin Müzesi'nden sorumlu Prusya Kültür Vakfı yetkilileri ise yaptıkları açıklamada "Türkiye sfenksin yasal sahibi olduğunu kanıtlamalı" dediler. Alman yetkililer, "O yıllarda ortak kazılardan pay almak normaldi" diyerek sfenks üzerinde hak iddia ediyorlar.

DİLEK ZAPTÇIOĞLU

BERLİN — Almanya, Türkiye'den kendi ülkesine götürdüğü tarihi eserleri geri vermemekte direliyor. Bergama Sunağı'ndan sonra Türkiye'nin Berlin müzelerinden geri istediği ve "ret" cevabı aldığı önemli eser sayısı ikiye çıktı.

Kültür Bakanlığı, Berlin Önsya Müzesi'ne resmi başvuruda bulunarak Hitit uygarlığına ait olan ve Hattuşaş'tan (Boğazköy) Berlin'e götürülmüş bulunan bir sfenksi geri istedi. Berlin'deki bütün müzelerden sorumlu "Prusya Kültür Varlığını Yaşatma ve Koruma Vakfı" önceki gün basına yaptığı açıklamada "Türkiye sfenksin yasal sahibi olduğunu kanıtlamalıdır" dedi ve Hitit sfenksinin arkeolojik kazılarda "Almanya'ya düşen pay" olarak Berlin'e getirildiğini iddia etti.

Boğazköy'de 1906-12 yılları arasında Almanlar tarafından yapılan kazılarda Hitit uygarlığına ait iki sfenks ile 10 bin çivi yazılı tablet ortaya çıkarılmıştı. Restorasyon amacıyla Berlin'e taşınan bu eserlerden bir sfenksi ve tabletleri Almanya yakın zamanda Türkiye'ye iade etti. Sfenkslerden biri Berlin'de kaldı.

Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü Mehmet Akif Işık "Sfenks kesinlikle Türkiye'nindir, çünkü böyle bir eseri Boğazköy dışında bir yer-

HİTİT SFENKSLERİ— Hititlere özgü kanatlı sfenkslerin değişik türleri bulunuyor. Bu kabartma Hilani II'de ortaya çıkarılan bir kapı sfenksi örneği. Berlin'deki ise kabartma olmayıp insan başlı, kanatlı hayvan bedenli bir heykel.

de bulmak kesinlikle imkânsızdır" diyor.

"Sfenksin o zaman sadece restorasyon amacıyla Berlin'e götürüldüğüne dair elimizde belgeler vardır" diyen Işık'a göre "yoksa aynı dönemde sfenkslerle beraber Berlin'e götürülen Hititlere ait çivi yazılı tabletler ve iki sfenksten biri Demokratik Alman hükümetince Türkiye'ye iade edilmezdi."

Alman arkeologlar Boğazköy'de buldukları iki sfenksi ve Hititlere ait yaklaşık 10 bin yazılı tableti 1917'de restorasyon amacıyla Berlin'e taşımışlardı. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce sfenkslerden biri ve 3 bin tablet Türkiye'ye geri verildi. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü Işık'ın verdiği bilgiye göre Türkiye ve Demokratik Almanya Bilimler Akademisi arasında 1987'de

geri kalan bir sfenksin ve tabletlerin iadesi için görüşmelere başlandı.

D. Almanya elindeki diğer tabletleri aynı yıl içinde Türkiye'ye geri verdi. İkinci sfenksin iadesi için 1990 mart ayında tekrar masaya oturuldu. Almanya'nın birleşmesinden sonra Türkiye'nin bu konudaki muhatabı, Berlin Eyalet Senatosu'nun Kültür Senatörü oldu.

Sfenksin bulunduğu Doğu Berlin'deki Önsya Müzesi Müdürü Bayan Liana Jakob Rost, 1990 yılı mart ayında yapılan görüşmelere Demokratik Almanya'yı temsilen katıldığını belirtiyor.

"Türkler ellerinde belge bulunduğunu söylüyor, ama buna inanmıyoruz" dedikten sonra "Eğer ellerinde kanıt olsaydı bize çoktan göstermişlerdi" sek-

linde konuşuyor.

Bayan Rost'a göre "sfenks Türkiye'den Berlin'e sadece restorasyon için getirilmedi." Almanya'nın Boğazköy kazılarını finanse ettiğini ve bulguların paylaşılmasının o zamanlar "âdetten" olduğunu söyleyen müze müdiresi, kendi ellerindeki iki belgeyi kanıt olarak öne sürüyor.

"Kanıtlar" 1899 yılına ait. Buna göre zamanın Osmanlı idaresi Alman arkeologlara "izinli kazılarda bulundukları eski eserlerin yarısını" bırakmayı taahhüt etmiş, 1899 kasım ayında hazırlanmış bu iki belgenin parafe edilmemiş kopyalarına sahip olan Berlinli müze müdiresi, "Eminim ki belgelerin mühürlü orijinalleri Türkiye arşivlerinde bulunabilir" diyor.

HATTUŞAŞ VE KANATLI SFENKS

Hitit başkenti

Hitit uygarlığının başkenti Hattuşaş (Boğazköy), bugün Çorum vilayeti sınırları içinde. Sungurlu'nun 26 km güneydoğusuna düşüyor. Hattuşaş, MÖ 1700 yılında Hititlerin başkenti oldu. Hitit egemenliğinin MÖ 1200'de bilinmeyen nedenlerle sona ermesiyle Avrupa'dan gelen bir Kelt kavimi olan Galatların, Roma ve Bizans imparatorluklarının yerleşme yeri olmuştur.

Boğazköy, 1834'te Fransız Charles Texier tarafından keşfedildi. Texier, yöredeki araştırmalarında Boğazköy'ün 3 km güneydoğusundaki Yazılıkaya'yı ve Hattuşaş'ın toprak üstündeki kalıntılarını buldu. Hattuşaş'ta Hititlere ait ilk çivi yazılı tabletler 1892-93 yıllarında yine Fransa'dan gelen Ernest Chantre tarafından keşfedildi. Tabletlerdeki yazı o güne değin bilinmiyordu. Ama kısa bir süre sonra bu yazının Mısır'daki Tell-El Amarna kentinde bulunan tabletlerdeki yazıyla aynı olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine Berlinli Alman arkeolog Hugo Winckler

1906'da İstanbul Müzesi'nden Makridi Bey ile ortak bir kazı başlattı (Encyclopaedia Britannica, cilt: 2, s: 324). Boğazköy'deki ilk kazıda 2500 tablet bulundu.

Winckler ve Makridi Bey 1907, 1911 ve 1912'de kazılarını sürdürdüler. 1907 yılında yine Alman bir arkeolog olan Otto Puchstein Boğazköy'de kazılara başladı ve kale surlarıyla tapınakları ortaya çıkardı. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Alman Yakındoğu (Orient) Derneği, arkeolog Kurt Bitte liderliğinde kazıları sürdürdüler.

Bugün Berlin'in doğusundaki Bergama Müzesi'nin bir bölümü olan Önsya Müzesi'nde duran kanatlı Hitit sfenksi, eşiyile ve 10 bin yazılı tabletle birlikte 1917'de Almanya'ya götürüldü.

Önsya Müzesi (Vorderasiatisches Museum) MÖ 4000 yılından MÖ 4. yüzyıldaki Yunan işgaline kadar Anadolu ve Mezopotamya'da yaşayan uygarlıkların eserlerini içeriyor

Doğu Berlin'deki Devlet Müzeleri Genel Müdürü Günter Schade ise basına verdiği kısa bir demeçte, sorunun "hukuksal yönünün belirsiz olduğunu" söyledi.

Alman tarafı, biri çoktan Boğazköy'e iade edilmiş bulunan ve ancak çift halinde eski tarihi konumunu alabilecek olan Hitit sfenkslerinden ikincisini geri vermemeye kararlı. İade tartışmasında sfenksin kendine ait olduğunu kanıtlamak yerine (ki Almanya'nın elinde bu kanıt yok) Türkiye'den açıkça Boğazköy'e ait olan sfenksin mülkiyetini kanıtlamasını bekliyor.

Bilindiği gibi Almanya, yine Doğu Berlin'de bulunan Bergama Sunağı'nı da geri vermek istemiyor. Birleşmeden sonra Doğu Berlin'deki tüm eski eserleri bünyesine alan Almanya, ancak

Bergama Sunağı, Önsya Müzesi'ndeki Anadolu kaynaklı diğer dev yapıtlar ve Mısır'dan getirilmiş olan renkli Nefertiti büstü gibi eski eserlerle Londra ve Paris müzelerine meydan okuyabilmekte.

Almanya, "medarı iftihar"ı haline gelen bu eserleri ait oldukları ülkelere vermek niyetinde değil. Nitekim Mısır kaynaklı, dünyada bir eşi daha bulunmayan Nefertiti büstünün iadesi tartışmalarında da Almanya çok katı bir tutum sergilemişti.

Haber, Alman gazetelerinde "Ankara, Bergama Sunağı'ndan sonra bir Hitit sfenksini de geri istiyor" şeklinde verildi. Alman haber ajansı DPA'nın haberinde "sfenksin restorasyon amacıyla Almanya'ya getirildiği" vurgulandı.